УДК 37.017.4 (73)045

Світлана Федоренко
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID ID 0000-0001-8517-9975
Юлія Шаранова
Інститут проблем виховання НАПН України
ORCID ID 0000-0002-7971-4465
DOI 10.24139/2312-5993/2019.04/190-200

ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ СТУДЕНТІВ БАКАЛАВРАТУ В США

Мета статті є висвітлення практичного досвіду вищої школи США з виховання громадянськості студентів бакалаврату. Методи дослідження: критичний аналіз науково-педагогічної літератури США з проблеми виховання громадянськості американських студентів; елементи індукції та дедукції для характеристики стану розробленості у США досліджуваної проблеми; узагальнення американського педагогічного досвіду у сфері виховання громадянськості студентів бакалаврату. Розглянуто особливості використання проблемного й пошуково-дослідницького навчання під час вивчення курсів гуманітарного спрямування з метою виховання громадянськості студентів американських університетів і коледжів. Окреслено перспективу подальших розвідок у цьому напрямі, що передбачає вивчення особливостей навчання студентів бакалаврату у вищій школі США суспільно корисного служіння на благо громади.

Ключові слова: *вища школа США, громадянське навчання і виховання, громадянськість, громадянське залучення, гуманітарні дисципліни, проблемне навчання, пошуково-дослідницьке навчання, студенти бакалаврату.*

Постановка проблеми. Сьогодні в умовах розбудови української держави та інтеграції вітчизняної вищої школи у світове освітнє середовище постає нагальна проблема критичного вивчення зарубіжного педагогічного досвіду, зокрема у площині громадянської освіти, пошуку шляхів його творчого використання в українській вищій школі. Корисним для теорії і практики вітчизняної освіти постає досвід США як країни з усталеними демократичними засадами, де студентську молодь готують до свідомої громадської активності та самостійної відповідальної суспільно значущої діяльності. Громадянська освіта в коледжах та університетах США сприяє вихованню громадянськості, забезпечуючи активну участь студентів у демократичних соціально-еволюційних процесах оновлення сучасного суспільства. У США відповідальність за громадянське навчання й виховання несуть усі заклади освіти, але ключова відповідальність покладається на державну систему. Громадянська освіта є функцією держави в цій країні.

Розробкою відповідних стандартів курикулумів з громадянської освіти займаються відділи освіти кожного штату та місцеві освітні округи. Водночас інтерес нашого дослідження до вищої школи США зумовлений її високим авторитетом у світовому освітньому середовищі, її постійною модернізацією та змістово-методичним удосконаленням.

Аналіз актуальних досліджень. На основі здійсненого теоретичного аналізу американських науково-педагогічних джерел (Colby et al., 2010; Collins & Brien, 2003; McTighe Musil, 2003; Peterson, 2011; Theis, 2016; Vanover, 2018) з проблеми громадянської освіти (civic education) в американській вищій школі виявлено, що виховання громадянськості (education for citizenship) є центральною концепцією в освітній філософії США, яка пов'язує сучасну епоху з історією становлення американської держави: «так склалося історично, що саме американські політичні діячі (policy makers) заклали основи громадянського навчання й виховання як ключової відповідальності системи освіти в країні та надалі продовжують активно їх підтримувати» (Collins, & Brien, 2003, p. 57).

Громадянська освіта в коледжах та університетах США на основі проблемного та дослідницько-пошукового навчання забезпечує ефективний соціокультурний та когнітивний розвиток студентів, які, виходячи із зони комфорту в зону контакту, виявляють здатність до ефективної взаємодії в різних сферах власної життєдіяльності (McTighe Musil, 2003).

Американські освітяни (Carnegie Corporation of New York & the Center for Information and Research on Civic Learning and Engagement, 2003) одностайні в тому, що виховання громадянськості студентської молоді сприяє її активній участі в демократичних процесах у країні та мотивації й готовності до суспільно значущої діяльності на благо громади (p. 8).

Зосередивши увагу на особливій ролі вищої школи США у вихованні громадянськості молодих людей, американська дослідниця Колбі та її колеги-педагоги (Colby et al., 2010) усвідомлюють «покладену суспільством на сучасну громадянську освіту відповідальність заради спільного майбутнього блага» (p. 25). У такий спосіб у коледжах і університетах США прагнуть сформувати у студентів відповідальність за долю демократії в американському суспільстві.

Мета статті полягає у висвітленні практичного досвіду вищої школи США з виховання громадянськості студентів бакалаврату.

Методи дослідження: критичний аналіз науково-педагогічної літератури США з проблеми, що досліджується, з елементами індукції і дедукції для характеристики стану її розробленості у США; узагальнення

американського педагогічного досвіду у сфері громадянської освіти, зокрема застосування проблемного й пошуково-дослідницького навчання з метою виховання громадянськості студентів бакалаврату.

Виклад основного матеріалу. Громадянське навчання і виховання в закладах вищої освіти США спрямовані на: практичне трансдисциплінарне застосування студентами здобутих знань; подальший розвиток у них уміння співпрацювати з різними сегментами громади, відповідальності, самоповаги; виховання громадянськості та морально-етичних якостей студентів, а також установлення зв'язків закладів освіти з громадою.

Розглянемо декілька прикладів з досвіду американської вищої школи щодо виховання громадянськості студентів шляхом застосування методу проблемного навчання (problem-based learning) та методу пошуково-дослідницького навчання (experiential learning).

З метою виховання громадянськості студентів Е. Вановер (Vanover, 2018), доцент історичного факультету Германського громадського коледжу в Локаст Ґроуві, штат Вірджинія (Germanna Community College, Locust Grove, Virginia), заохочує педагогів звертати більше уваги на гуманітарні дисципліни в системі загальної підготовки на бакалаврaті.

Слід зауважити, що американські «громадські коледжі (community coleges) здебільшого розраховані на населення з поблизької місцевості, повністю фінансуються місцевою владою та готують молодший персонал для місцевих підприємств за професіями, які не потребують спеціальної вищої освіти. Ці коледжі є найбільшим сектором вищої освіти у США, який швидко зростає» (Федоренко, 2017, с. 104). Ці дворічні заклади вищої освіти пропонують два типи програм навчання:

– академічні програми загальної підготовки (*liberal arts – transfer programs*), аналогічні програмам перших двох років навчання в чотирирічних коледжах та університетах, що зараховується при переведенні в ці заклади вищої освіти на третій курс;

– вузькоспеціалізовані програми з фахової підготовки першого ступеня за численними напрямами спеціалізації (*occupational programs*) – студенти одночасно проходять базову загальну підготовку та здобувають професійну освіту в різних галузях (*associate degree of arts, applied science and science*), серед яких такі популярні сьогодні напрями, як управління бізнесом, комп'ютерні технології та медичний фах (Федоренко, 2017, с. 103-104).

Повертаючись до ролі гуманітарних дисциплін у вихованні громадянськості студентів, американський педагог Е. Вановер (Vanover, 2018) стверджує, що жодна інша традиційна сфера знань, окрім гуманітарної, не

стикається зі складними екзистенційними викликами життєдіяльності людини. Крім того, на його переконання, саме дисциплінам гуманітарного спрямування (література, англійська мова, історія та ін.) належить особливе місце в розвиткові гнучких умінь студентів (soft skills), необхідних у різних сферах їхнього життя (Vanover, 2018). Це стосується таких умінь, як критичне мислення, толерантність, громадянська відповідальність та ін., що необхідні задля «забезпечення та захисту прав особистості» (Peterson, 2011, p. 13).

Українська дослідниця вищої освіти США С. Федоренко (2015), вивчаючи роль гуманітарного складника вищої освіти у вихованні студентської молоді, зазначає, що цей освітній складник як невід'ємний і «характерний аспект американської освітньої індустрії» завжди був пріоритетним у вихованні студентів бакалаврату у вищій школі США, громадянському вихованні в тому числі. Комплекс гуманітарних дисциплін у системі загальної підготовки американських студентів є «вічною ідеєю, національною емоційною інвестицією США» у своє майбутнє (Федоренко, 2015, с. 133).

Американський філософ і професор права та етики в Чиказькому університеті Нуссбаум (Nussbaum, 2010) наголошує на важливості вивчення гуманітарних дисциплін «з метою сприяння клімату відповідального та пильного керування процесом навчання і виховання модо лих людей та формування у них культури до творчих інновацій» (p. 10). На думку американської дослідниці, «активні відповідальні громадяни не можуть ефективно взаємодіяти зі складним оточуючим світом лише за допомогою фактичних знань і логіки. Третя здатність громадянина, тісно пов'язана з першими двома, – це наративна уява. …Вона допомагає зрозуміти емоції, наміри і бажання інших людей, слугуючи основою толерантності як ключового елемента кращих сучасних ідей демократичної освіти (Nussbaum, 2010, p. 95–96). Так як сучасним світом керує ненаситна економічна вигода, освіта повинна сприяти вихованню особистостей-активних громадян, які володіють «здатністю до критичного мислення й уяви, що робить людей людьми та перетворює їхні взаємини на глибокі людські стосунки, а не на взаємини прагматичного використання та маніпулювання» (Nussbaum, 2010, p. 6). Ця точка зору М. Нуссбаум (Nussbaum, 2010) підкріплюється тим фактом, що історично гуманітарні науки займають центральне місце в освіті, сприяючи вихованню поінформованих, демократично налаштованих, відповідальних громадян – «досконалих громадян, які здатні мислити самостійно та критично, діяти на благо всіх членів громади, а також співчувати іншим або радіти їхнім досягненням» (p. 2).

Щодо критичного мислення, то сьогодні в умовах стрімкого росту інформаційних технологій, а з ними й розповсюдження рейкової інформації, існує нагальна потреба забезпечити молодь інструментами оцінки суперечливих фактів шляхом аналізу та адекватної аргументації. Це також забезпечується комплексом навчальних курсів гуманітарного спрямування, під час вивчення яких Е. Вановер (Vanover, 2018) пропонує звертатися до інтерпретацій творів мистецтва в соціокультурному аспекті. Як приклад, він розглядає картину «Герніка» Пабло Пікассо. Обговорення картини в аудиторії передувало домашнє ознайомлення студентів із інформаційною довідкою щодо історичного контексту створення цього витвору мистецтва, укладеною викладачами гуманітарного факультету Германського громадського коледжу. На занятті студентам було запропоновано подумати про те, чи політичне послання, яке вони отримали з твору мистецтва, має якесь відношення до більш пізніх соціальних або політичних подій у світі. Відповіді студентів варіювалися від таких тем, як торгівля людьми до глобального тероризму та конфлікту в Сирії. На переконання Е. Вановера (Vanover, 2018), у такий спосіб студенти реагували на громадянські чесноти, формування яких відбувається у процесі вивчення різних курсів гуманітарного спрямування. Після дискусії на занятті студенти отримали завдання відобразити в письмовій формі свої думки щодо того, як їхні знання історичного підґрунтя створення «Герніки» Пабло Пікассо вплинули на їхнє сприйняття цієї картини. У межах іспиту студенти отримали ці матеріали (Vanover, 2018).

Також з огляду на виховання громадянськості студентів ефективним, на думку Е. Вановера та його колег з Германського громадського коледжу, є метод проблемного навчання на заняттях з усіх гуманітарних курсів (Vanover, 2018). Наприклад, у межах курсу з історії США команда викладачів коледжу на чолі з Е. Вановером розробила спільний проект для студентів тривалістю в один семестр. Кожній групі студентів було надано завдання з реального життя. Згідно з цим завданням, уявна рада директорів вигаданого історичного музею Спотсвуда (Spotswood Museum) попросила студентів створити нову тематичну галерею, підібравши відповідні експонати та інформацію в такий спосіб, щоб вони відображали певний період історичного розвитку США. Кожна група надала презентацію створеної галереї як частину семестрового іспиту. А кожний студент мав написати твір-роздум на дві сторінки, описуючи власний досвід навчання в цьому проекті (Vanover, 2018).

З наведених вище прикладів зрозуміло, що комунікативна підготовка американських студентів бакалаврату є основою набуття ними академічного, професійного та соціокультурного досвіду. Загалом, комунікативні вміння

пронизують усі аспекти особистісного розвитку студентської молоді (Fedorenko, 2016, p. 73). Це пояснюється тим, що в США існує одна з найсучасніших традицій комунікативної підготовки студентів, яка передбачає оволодіння мистецтвом написання та проголошенням не тільки публічних виступів, а й есе на різні соціокультурні теми. Водночас студенти вивчають класичні політичні та правові тексти, що тісно пов'язані з досить високою демократичною культурою американського суспільства, читають і обговорюють класичні твори з різних галузей знань (Fedorenko, 2018, p. 29). З метою виховання студентів як активних громадян в університетах і коледжах США відбуваються відкриті дискусії з різних соціальних проблем та питань демократії (Engleberg, & Wynn, 2015), що слугує «ефективним механізмом прийняття рішень та розв'язання проблем серед людей, які співіснують у просторі та часі» (Peterson, 2011, p. 46).

Під час викладання курсу з історії США Е. Вановер (Vanover, 2018) звертається до пошуково-дослідницького навчання з метою виховання громадянських чеснот студентів. Наприклад, одним із завдань було створення шістьма групами студентів (по п'ять осіб у кожній) аматорського документального фільму на основі спільної командної роботи на території Національного військового парку Фредеріксбурґа і Спотсільванії. Студенти провели десять тижнів на території цього парку, вивчаючи історію громадянської війни в цьому регіоні, пов'язані з нею пам'ятники та меморіали і створюючи тематичне відео (тривалістю приблизно в дев'яносто хвилин). Кожна група студентів працювала над низкою завдань:

– відвідування чотирьох основних місць бойових дій у цьому районі та ознайомлення з історією цих бойових дій;

– критичний аналіз статей у мас-медіа щодо громадянської війни у США та їхнє обговорення з приводу того, як жителі північних та південних регіонів розглядали 4 липня;

– написання есе, зосереджуючи увагу на подіях та пам'ятниках, які найбільше привернули їхню увагу при відвідуванні місць бойових дій та інших пам'ятних об'єктів часів громадянської війни;

– обговорення того, як вивчення подій та пам'яток громадянської війни за незалежність вплинуло на формування власної думки студентів про демократичні засади побудови США, про національну гідність, патріотизм тощо, а також дебати в країні з приводу тих чи інших національних пам'ятників;

– аналіз та підсумки результатів спільної пошуково-дослідницької діяльності (Vanover, 2018).

Під час складання семестрового іспиту з курсу історії США одним із завдань для студентів було надати критичний аналіз щодо створення тематичного відео та відповісти на камеру на три поставлені запитання про їхній досвід участі у проекті, а також про значення громадянської війни в історії становлення США як держави. Потім студенти разом із Е. Вановером змонтували тридцяти-хвилинний документальний фільм про історію громадянської війни в США, включаючи роздуми студентів про їхню діяльність під час зйомки сюжетів для цього фільму (Vanover, 2018).

Беручи до уваги все викладене вище, слід зазначити, що практична реалізація в освітньому процесі громадянського залучення студентів відбувається з дотриманням таких чотирьох ключових принципів: принцип активного залучення студентів до соціально значущої діяльності; принцип рефлексії (аналіз та оцінка набутого досвіду); принцип активної взаємодії та співпраці; принцип відкритості й публічності результатів навчання (Heffernan, 2001).

Втілення принципу рефлексії під час громадянського залучення студентів у вищій школі США відбувається шляхом виконання різноманітних письмових завдань, зокрема:

– ведення студентами журналів (наприклад, журнал ключових фраз та термінів, які, на їхню думку, є основою їхньої взаємодії з членами громади під час розв'язання тих чи інших суспільно значущих проблем; журнал критичної оцінки подій з аналізом набутого досвіду, що сприяло успішному виконанню поставлених завдань);

– написання статей для місцевої преси з метою висвітлення нагальних проблем громади або тих чи інших значущих для певної громади подій;

– критичне читання, на основі якого студенти пишуть твори-роздуми, аналізуючи прочитане та встановлюючи його взаємозв'язок із певною суспільно значущою діяльністю;

– індивідуальні та колективні презентації з подальшим обговоренням;

– електронні форми звітності, які передбачають створення веб-сторінок, ведення тематичних чатів тощо (Федоренко, 2017, с. 307-308; Bringle & Hatcher, 1999).

Для прикладу наведемо перелік запитань, розроблених американськими викладачами, що спонукають студентів до рефлексії у процесі ведення ними журналів критичної оцінки окремих дій та виконаної діяльності в цілому, висвітлених С. Федоренко (Федоренко, 2017, с. 307-308):

– Які ключові ідеї у процесі виконання поставлених завдань стають дедалі більш реальним для мене?

– Що я бачу? Як я реагую на це?

– Який набутий досвід або переконання сприяли саме такій моїй відповіді?

– Які навички та методи пізнання я використовую у своїй діяльності, наскільки це ефективно? Що сприяло успішному виконанню поставлених завдань і чому? Що не спрацювало і чому? Над чим мені потрібно попрацювати?

– Які реакції, проблеми чи запитання повинні виникнути в мене, щоб про це дізнався мій викладач?

– Яка частина діяльності, яку я виконую або виконав(-ла), є найскладнішою або найцікавішою? (Обґрунтуйте).

– Яким я вважаю свій найцінніший внесок у цю діяльність?

– Як ставляться до мене люди (члени громади) у процесі виконання поставлених завдань? Якою вони бачать мою роль? Чи збігається це або суперечить тому, як я розумію свою роль?

– Як цей досвід пов’язаний із моєю довготривалою метою?

Рефлексивний етап взаємодії американських студентів з громадою, на переконання Федоренко, є «ключовим у вихованні свідомих громадян зі сформованим демократичним характером, що передбачає толерантність, відкритість до діалогу, здатність до конструктивного розв’язання політичних та культурних конфліктів» (Федоренко, 2017, с. 308).

Результати громадянського залучення студентів (civic engagement) у процесі пошуково-дослідницького навчання були оцінені в таких площинах набутого досвіду:

1) усвідомлення соціокультурного різноманіття громади;

2) практичне застосування здобутих знань з різних дисциплін;

3) розуміння власної громадянської ідентичності;

4) комунікативні навички усного та писемного мовлення;

5) навички ефективної міжособистісної взаємодії та співпраці;

6) критичне мислення (Association of American Colleges and Universities, 2017).

Документальний фільм про значення громадянської війни в американській історії, створений студентами Е. Вановера, був представлений широкій аудиторії (іншим студентам коледжу, їхнім родинам і друзям, а також громадськості в цілому) під час проведення «Дня історії» в Германському громадському коледжі в Локаст Ґроуві, штат Вірджинія. Оцінка аудиторії на підтримку фільму була надзвичайно високою. Після показу студенти-творці фільму мали змогу обговорити свій досвід роботи над проектом з усіма присутніми. Хоча деякі глядачі не завжди погоджувалися з

усіма інтерпретаціями та думками студентів, у їхніх запитаннях та коментарях було щире почуття взаємної поваги й гордості за свою країну (Vanover, 2018).

Наголосимо, що сучасні освітяни США (Colby et al., 2010; Collins & Brien, 2003; McTighe Musil, 2003; Peterson, 2011; Theis, 2016; Vanover, 2018) акцентують на тому, що вища освіта сьогодення повинна реінвестувати в довгострокові зобов'язання щодо співпраці з суспільством у вихованні студентів проактивними й відповідальними громадянами.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, виховання в молодих людей громадянськості на основі громадянських демократичних цінностей сприяє і водночас підтримує американський ідеал громадянської рівності, забезпечуючи кожного громадянина, незалежно від його походження, інструментарієм, який допоможе йому стати повноцінним учасником і творцем суспільного життя. Використання проблемного та пошуково-дослідницького навчання у процесі громадянської освіти в закладах вищої освіти США прищеплює студентам основні цінності демократії, втілені в почуття громадянської відповідальності та активної участі в питаннях суспільства загалом та громади зокрема. Цей напрям освіти певним чином готує студентів до викликів сучасного життя, удосконалюючи їхні гнучкі навички, необхідні їм для успішної життєдіяльності. Коледжі й університети США не лише виховують громадянськість студентів, а й виступають лідерами в демократичних перетвореннях на рівні місцевих і навіть світових спільнот.

Перспективу подальших розвідок у цьому напрямі вбачаємо у вивченні особливостей навчання студентів бакалаврату у вищій школі США суспільно корисного служіння на благо громади (community-based learning).

ЛІТЕРАТУРА

Федоренко, С. В. (2017). *Теорія і методика формування гуманітарної культури студентів вищих навчальних закладів США* (дис. д-ра пед. н.: 13.00.07). Київ (Fedorenko, S. V. (2017). *Theory and Methodology of Forming Liberal Humanistic Culture in Students of the U. S. Higher Education Institutions* (DSc thesis). Kyiv).

Федоренко, С. В. (2015). Огляд тенденцій впровадження елементів американської моделі загальної гуманітарної підготовки студентів-бакалаврів у вищій школі країн Євросоюзу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 4 (48),* 132-140 (Fedorenko, S. (2015). The overview of the trends of introducing the elements of the American model of general education for undergraduate students in the European Union higher education institutions. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies, 4 (48),* 132-140).

Association of American Colleges and Universities. (2017). *Civic Engagement VALUE Rubric.* Retrieved from: https://www.aacu.org/sites/default/files/files/VALUE/CivicEngagementSample.pdf

Boyer, E. L. (1990). Civic Education for Responsible Citizens. *Educational Leadership, 48 (3),* 4-7.

Bringle, R. A., & Hatcher, J. A. (1999). Reflection in Service Learning: Making Meaning of Experience faculty. *Educational Horizons, 3* (Summer), 179-185.

Carnegie Corporation of New York, & the Center for Information and Research on Civic Learning and Engagement. (2003). *Guardian of Democracy: The Civic Mission of Schools.* Retrieved from: http://civicmission.s3.amazonaws.com/118/f0/5/171/1/Guardian-of-Democracy-report.pdf

Colby, A., Beaumont, E., Ehrlich, T., & Corngold, J. (2010). *Educating for Democracy: Preparing Undergraduates for Responsible Political Engagement.* San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Collins, J. W., & O'Brien, N. P. (2003). *The Greenwood Dictionary of Education*. Westport, *Connecticut*: Greenwood Press.

Engleberg, I. N., Wynn, D. R. (2015). *Think Communication.* Boston: Pearson.

Fedorenko, S. (2016). Methodological Potential of the US General Education in Shaping Students' Liberal Culture. *Journal of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute": Philology and Educational Studies, 7,* 79-84.

Fedorenko, S. (2018). Humanistic Foundations of Foreign Language Education: Theory and Practice. *Advanced Education, 10,* 27-31.

Heffernan, K. (2001). *Fundamentals of Service-Learning Course Construction.* Providence, RI: Campus Compact, Brown University.

McTighe Musil, C. (2003). Educating for Citizenship. *Peer Review, 5 (3).* Retrieved from: https://www.aacu.org/publications-research/periodicals/educating-citizenship

Nussbaum, M. (2010). *Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities.* Princeton University Press.

Peterson, A. (2011). *Civic republicanism and civic education.* Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.

Theis, J. J. (2016). Political Science, Civic Engagement, and the Wicked Problems of Democracy. *New Directions for Community Colleges, 173,* 41-49.

Vanover, E. (2018). The Case for Civic Learning in the Humanities at Community Colleges. *Peer Review, 20 (4).* Retrieved from: https://www.aacu.org/peerreview/2018/Fall/Germanna

РЕЗЮМЕ

Федоренко Светлана, Шаранова Юлия. Практический опыт воспитания гражданственности студентов бакалаврата в США.

Целью статьи является освещение практического опыта высшей школы США в воспитании гражданственности студентов бакалавриата. Методы исследования: критический анализ научно-педагогической литературы США по проблеме воспитания гражданственности американских студентов; элементы индукции и дедукции для характеристики состояния разработанности этой проблемы в США; обобщение американского педагогического опыта в сфере воспитания гражданственности студентов бакалавриата. Рассмотрены особенности использования проблемного и поисково-исследовательского обучения при изучении курсов гуманитарного направления с целью воспитания гражданственности студентов бакалавриата. Определена перспектива дальнейших исследований в этом направлении, что предусматривает изучение

особенностей обучения студентов бакалавриата в высшей школе США общественно полезному служению на благо общества.

Ключевые слова: *высшая школа США, гражданское обучение и воспитание, гражданственность, гражданское вовлечение, гуманитарные дисциплины, проблемное обучение, поисково-исследовательское обучение, студенты бакалавриата.*

SUMMARY

Fedorenko Svitlana, Sharanova Yuliia. Practical experience in education for citizenship of undergraduate students in the USA.

The purpose of the article is to highlight the practical experience of the U.S. higher education institutions in fostering the citizenship of undergraduate students. Methods of research: critical analysis of the U.S. scholarly and pedagogical literature on the issue of the study, with elements of induction and deduction to characterize the state of its development in the USA; generalization of American pedagogical experience in the field of civic education at the undergraduate level. It is considered that civic education is a central concept in the U.S. educational philosophy, serving as the basis for the country's democracy as well as intellectual and democratic traditions, linking the modern era with the history of the U.S. state. Citizenship education in U.S. higher education institutions also encompasses the students' perception of the civil and political rights recognized by the national constitution of the country concerned. It is emphasized that education for citizenship promotes formation of students' independent critical thinking and responsibility in all spheres of life. The peculiarities of problem-based and experiential learning during the courses in the liberal arts with the aim of forming the citizenship of undergraduate students are considered. The use of problem-based and experiential learning in the civic education process in the U.S. higher education institutions contributes to fostering students' core values of democracy, embodied in the sense of civic responsibility and active participation in the life of society in general and community in particular. This type of education in a certain way prepares students for the challenges of modern world by enhancing their self-responsibility for the benefit of the community as well as soft skills necessary to succeed in different spheres of their life. The U.S. colleges and universities not only form the citizenship of students, but also act as leaders in democratic transformations at the level of communities and even the world at large. This process encompasses not only knowledge, skills and abilities, but also the acquired practical experience of socially significant activities, methods and techniques of effective interaction with other people. The scope of further research in this direction is outlined, envisaging the study of the peculiarities of the U.S. undergraduate students' community-based learning.

Key words: *U.S. higher education institution, civic education, citizenship, civic engagement, liberal arts disciplines, problem-based learning, experiential learning, undergraduate students.*